

ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

**ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО
ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО
ПРОСТОРУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
(частина I)**

Харків 2026

Друкується за рішенням науково-методичної ради НМЦ ПТО у Харківській області від 27.04.2026, протокол №3.

Розробники (автори): Владлена ДРОБНА та Наталія ПЕДАШ, методисти НМЦ ПТО у Харківській області.

Практичні підходи до формування безпечного інклюзивного простору в освітньому процесі. Методичні рекомендації (частина I). – Харків: НМЦ ПТО у Харківській області, 2026. – 20 с.

Методичні рекомендації (1 частина) розкривають актуальні питання розбудови безпечного, безбар'єрного та людиноцентричного середовища в закладах професійної освіти в умовах воєнного стану.

У роботі проаналізовано оновлене нормативно-правове підґрунтя та представлено практичний інструментарій для впровадження Державного стандарту «Термінологія безбар'єрності» й мови гідності в освітній процес. Особливу увагу приділено алгоритмам фізичного захисту в захисних спорудах та ергономічній адаптації навчальних майстерень під конкретні професійні профілі для студентів з ООП, ВПО та ветеранів.

Також висвітлено засади інформаційної безпеки, цифрової гігієни, медіаграмотності та правила безпечної комунікації в освітніх чатах і месенджерах. Видання розраховане на педагогічних працівників, майстрів виробничого навчання та керівників ЗПО для практичного формування інклюзивної «території можливостей».

Рецензент: Юлія ДАВИДОВА, заступник директора НМЦ ПТО у Харківській області

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ В ЗПО	7
II. ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В ЗПО	8
III. ФІЗИЧНА БЕЗПЕКА ТА АРХІТЕКТУРНА ДОСТУПНІСТЬ У ЗПО	10
IV. ІНФОРМАЦІЙНА (ЦИФРОВА) БЕЗПЕКА ТА ЦИФРОВА ГІГІЄНА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	12
ВИСНОВОК	17
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	18

ВСТУП

Сучасна система професійної освіти України перебуває на етапі докорінної трансформації. У центрі цієї трансформації — людина з її унікальним досвідом, потребами та правом на розвиток. Формування безпечного інклюзивного освітнього простору в закладах професійної освіти (ЗПО) перестало бути лише вимогою нормативних актів; на сьогодні це стратегічна необхідність для збереження людського капіталу та забезпечення стійкості суспільства.

Сучасна система професійної освіти функціонує в екстремальних умовах, зумовлених повномасштабною збройною агресією рф. Питання безпеки та інклюзії в ЗПО перестали бути лише теоретичними концепціями чи вимогами мирного часу — вони стали стратегічною основою фізичного та ментального виживання кожного учасника освітнього процесу.

Війна змінила архітектуру безпеки. Безпека в контексті ЗПО є багатогранною: це не лише наявність облаштованого укриття, алгоритми дій під час тривоги, забезпечення навчання в умовах блекаутів чи дотримання правил охорони праці в майстернях. Це передусім **психологічна захищеність** — простір, де кожен учасник освітнього процесу, незалежно від соціального походження, статі чи стану здоров'я, відчуває себе прийнятним, а не дискримінованим.

Інклюзивність виступає інструментом реалізації цієї безпеки. Вона передбачає створення таких умов, де бар'єри (фізичні, сенсорні чи когнітивні) усуваються або мінімізуються. Для ЗПО це особливий виклик, адже професійне навчання передбачає роботу з обладнанням, складними технологічними процесами та взаємодію в колективі під час виробничої практики.

Водночас інклюзія в часи війни набуває нових значень. Кількість осіб з особливими освітніми потребами стрімко зростає: це і ветерани, які повертаються до навчання для перекваліфікації, і студенти з мінно-вибуховими травмами, і внутрішньо переміщені особи (ВПО), які пережили втрату домівки та адаптуються до нового середовища.

Концептуальна основа рекомендацій. Формування безпеки та інклюзії неможливе без зміни мислення, першим виявом якого є наша мова. Тому ці методичні рекомендації повністю базуються на концепції **мови гідності** та людиноцентричного підходу. Відповідно до **Стандарту державної мови «Термінологія безбар'єрності»**, затвердженого Національною комісією зі стандартів державної мови, у публічному та освітньому просторі ЗПО затверджується принцип *Person-First Language* (спочатку людина, а потім її ознака). Будь-які застарілі радянські, суто медичні чи жалісливі штампи вилучаються з ужитку як такі, що дискримінують та маргіналізують особистість. Безпечний простір починається з безпечного та поважного слова.

Мета методичних рекомендацій — надати педагогічним працівникам та адміністрації ЗПО прикладний інструментарій для:

- синхронізації безпекових протоколів з інклюзивними підходами в умовах воєнного стану;

- створення безбар'єрного середовища, що сприяє професійному самовизначенню осіб з особливими освітніми потребами (ООП), ветеранів та ВПО;
- побудови моделі комунікації та роботи з «невидимими» травмами (ПТСР, хронічний стрес), що ґрунтується на повазі до гідності та прав людини;
- інтеграції принципів безпеки в щоденний освітній та виробничий процес.

Ключова ідея: Безпека — це стан, коли ти знаєш, як діяти в небезпеці, а інклюзія — це впевненість, що в цій небезпеці ніхто не залишиться сам на сам зі своїми обмеженнями. Якщо укриття закладу не є доступним для людини на кріслі колісному або не має зони для психологічного розвантаження, воно не є безпечним у повному розумінні цього слова.

Запропоновані підходи допоможуть закладу освіти стати не просто місцем отримання диплома, а безпечною «територією можливостей» та осередком стійкості (**резильєнтності**), де кожен студент або педагог може реалізувати свій трудовий потенціал і долучитися до відбудови країни.

I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ В ЗПО

Правове регулювання інклюзивного навчання та безпеки в системі професійної освіти базується на Конституції України та європейських стандартах безбар'єрності. Станом на 01.01.2026 чинними є такі нормативно-правові документи:

1.1. Базові закони України

- [**Закон України «Про професійну освіту»**](#) Цей закон є базовим для галузі. Він закріплює перехід до європейських стандартів, розширює автономію закладів та окремим розділом визначає право на безбар'єрний доступ до професійної підготовки. Зокрема, закон встановлює обов'язок закладу адаптувати освітнє середовище (майстерні, лабораторії) під потреби осіб з ООП.
- [**Закон України «Про освіту»**](#) Залишається рамковим документом, що визначає інклюзивність як засадничий принцип державної політики. Стаття 19 гарантує створення спеціальних інклюзивних груп у закладах усіх рівнів.
- [**Закон України «Про охорону праці»**](#) У контексті безпеки в ЗПО цей закон є критичним, оскільки регламентує створення безпечних і нешкідливих умов праці під час виробничого навчання, що особливо важливо для студентів з інвалідністю.

1.2. Підзаконні акти та спеціальні нормативи

- [**Постанова КМУ № 636 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної \(професійно-технічної\) освіти»**](#) Регулює механізм створення інклюзивних груп, введення посад асистентів майстрів та забезпечення спеціальним обладнанням.
- [**Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання**](#) Визначає, яке саме обладнання (тактильні матеріали,

спеціальні клавіатури, меблі) має бути в закладі для забезпечення інклюзивності.

- **Про напрацювання стандарту державної мови «Термінологія безбар'єрності»** Цей Стандарт унормовує і систематизує терміни та визначення понять у сфері безбар'єрності, розширює сферу використання української термінології з питань безбар'єрності, усуває недоліки термінології з питань безбар'єрності, заохочує громадян України до підвищення рівня освіченості.

1.3. Фізична безпека та архітектурна доступність

- **ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення»** — державні будівельні норми, що є обов'язковими при облаштуванні пандусів, ліфтів, тактильних елементів у навчальних корпусах та майстернях.
- **Кодекс цивільного захисту України** — встановлює вимоги до пожежної безпеки та облаштування укриттів, що є критичним для створення безпечного простору в умовах воєнного стану.
- **Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року** — стратегічний документ, що визначає напрямки цифрової, фізичної та освітньої безбар'єрності.

2.4. Психологічна безпека та протидія дискримінації

- **Закон України щодо протидії булінгу (цькуванню) № 2657-VIII** — визначає механізми реагування на випадки насильства та відповідальність посадових осіб.
- **Наказ МОНУ № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу та застосування заходів виховного впливу»** — чіткий алгоритм дій для адміністрації ЗПО у разі виявлення ознак дискримінації або цькування студентів (зокрема з інвалідністю).

II. ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В ЗПО

Для забезпечення єдиного розуміння та впровадження політики безбар'єрності в ЗПО, педагогічним працівникам необхідно чітко розмежовувати та впроваджувати оновлену нормативну термінологію в освітній процес та ділову документацію.

2.1. Мова гідності: людиноцентричні відповідники замість стигматизуючих маркерів

У щоденній комунікації, веденні документації (журнали, плани, звіти) та під час занять у ЗПО обов'язковим є перехід від дефіцитарного (орієнтованого на недолік) до особистісного підходу:

Застарілий/ Некоректний термін	Нова нормативна лексема (згідно зі Стандартом)	Обґрунтування в контексті ЗПО
Інвалід, дитина-інвалід, підліток-інвалід	Людина з інвалідністю, здобувач освіти/учень з інвалідністю/студент з інвалідністю	Інвалідність — це лише одна з багатьох характеристик людини, а не її суть.
Візочник, прикутий до візка	Людина, яка користується колісним кріслом	Крісло — це засіб мобільності, який звільняє та забезпечує рух, а не «приковує».

Сліпий, глухий, глухонігий	Людина з порушеннями зору (з повною чи частковою втратою зору), людина з порушеннями слуху/нечуюча людина	Фокус зміщується на повагу до сенсорних особливостей людини без оціночних чи жалісливих суджень.
Інвалід війни, контужений	Ветеран/ветеранка з інвалідністю, людина з мінно-вибуховою травмою, людина, яка зазнала акубаротравми	Повага до захисників та захисниць; використання точних медико-соціальних термінів замість побутового таврування.
Здорова/нормальна людина (як протиставлення)	Людина без інвалідності, нейротипова людина	Відмова від поділу на «нормальних» та «ненормальних».

2.2. Нові виміри безбар'єрності в освітньому процесі

Стандарт вводить у практику педагогів ЗПО поняття, які є ключовими для побудови безпечного простору в часи війни та по її закінченню:

- **Безбар'єрна мова (мова гідності)** — мова, що транслює повагу, виключає упередження, дискримінацію чи підкреслення «меншовартості» студента через його фізичний або ментальний стан. Вона є першим рівнем психологічної безпеки в групі.
- **Людина з досвідом війни/Людина, яка пережила психотравмувальну подію** — категорія учасників освітнього процесу (ВПО, мешканці деокупованих територій, свідки обстрілів, ветерани), що потребує особливого травмо-чутливого підходу в навчанні через ризик наявності «невидимих травм» (хронічний стрес, депресивні стани, ПТСР).
- **Інформаційна безбар'єрність та формати доступності контенту** — вимоги до викладачів адаптувати навчальні матеріали (особливо для дистанційного навчання). Зокрема, використання формату **Легкого читання (Easy-to-read)** — подачі інструкцій з виробничого навчання короткими, простими фразами без метафор для осіб із когнітивними порушеннями, а також обов'язкове **субтитрування** навчальних відеоматеріалів для нечуючих студентів.

Важлива настанова для колективу ЗПО: засвоєння цієї термінології педагогами — це не формальність. Якщо майстер виробничого навчання в присутності групи називає студента «інвалідом» або ветерана «контуженим», будь-які подальші заходи з побудови безпечного інклюзивного простору втрачають сенс, оскільки руйнується базовий рівень безпеки — психологічний.

III. ФІЗИЧНА БЕЗПЕКА ТА АРХІТЕКТУРНА ДОСТУПНІСТЬ У ЗПО

Фізична безпека в закладі освіти базується на принципі **трирівневого захисту**: безпека на території, безпека в навчальних корпусах/майстернях та безпека в укритті.

3.1. Інклюзивні вимоги до захисних споруд (укриттів)

Укриття має бути не просто міцним, а доступним для всіх категорій учасників освітнього процесу:

- **Безбар'єрний вхід:** наявність нормативного пандуса (ухил не більше 8%) або підйомника. Якщо укриття глибоко під землею, сходи повинні мати контрастне маркування першої та останньої сходинки.
- **Санітарні зони:** облаштування хоча б однієї універсальної kabіни в туалеті укриття, яка пристосована для осіб на колісних кріслах.
- **Навігація:** вказівники до укриття повинні бути великого розміру, контрастними та дублюватися шрифтом Брайля. Бажано встановити світлові маячки, які працюють від акумуляторів під час відключень світла.

3.2. Універсальний дизайн навчального простору та майстерень

Універсальний дизайн — це створення середовища, яким може користуватися будь-хто без додаткової адаптації:

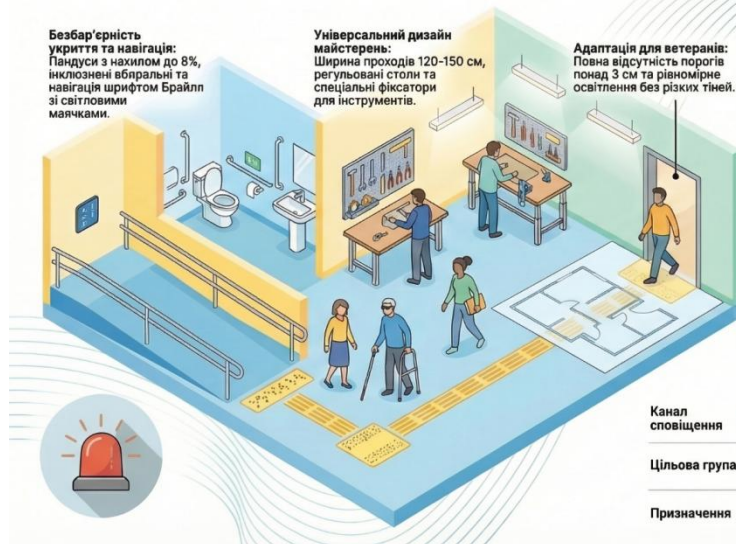
- **Ширина проходів:** у коридорах та між верстатами в майстернях ширина має дозволяти вільний проїзд крісла колісного (не менше 120-150 см).
- **Зонування майстерень:** виділення «зон тиші» або місць психологічного розвантаження безпосередньо в навчальних корпусах для студентів, які мають сенсорне перевантаження (актуально для осіб з ПТСР або аутизмом).
- **Адаптація робочих місць:** використання регульованих за висотою столів у кабінетах теоретичного навчання та спеціальних фіксаторів/пристосувань для інструментів у майстернях для студентів з порушеннями моторики рук.

3.3. Алгоритми дій в умовах надзвичайних ситуацій

Стандартні інструкції «всім в укриття» мають бути розширені з урахуванням потреб осіб з ООП:

- **Персональна допомога:** за кожним студентом з порушеннями опорно-рухового апарату, зору чи слуху закріплюється відповідальна особа (педагог або спеціально підготовлений волонтер-студент), яка допомагає під час евакуації.
- **Сповіщення:** система тривоги має бути дубльованою: звукова сирена (для тих, хто бачить) + світлове миготіння (для тих, хто не чує) + вібросигнал на мобільний телефон.
- **Тривожна валіза групи:** крім аптечки та води, має містити засоби для заспокоєння (антистрес-іграшки, навушники з шумопоглинанням) для профілактики панічних атак під час обстрілів.

АРХІТЕКТУРНА ДОСТУПНІСТЬ ТА ДИЗАЙН СЕРЕДОВИЩА

БЕЗПЕКА ТА АЛГОРИТМИ ДІЙ В НС

МУЛЬТИМОДАЛЬНА СИСТЕМА СПОВІЩЕННЯ

Канал сповіщення	Звукова сирена	Світлове миготіння	Вібросигнал
Цільова група	Особі з порушеннями зору	Особі з порушеннями слуху	Всі категорії
Призначення	Стандартне аудіо-оповіщення	Візуальна сигналізація про небезпеку	Індивідуальне сповіщення на мобільний телефон

© NotebookLM

3.4. Архітектурна адаптація для ветеранів та осіб з мінно-вибуховими травмами

ЗПО стають центрами перепідготовки ветеранів. Необхідно враховувати:

- **Відсутність порогів:** навіть мінімальний поріг у 3-5 см може стати перешкодою для людини на протезі.
- **Освітлення:** рівномірне, без різких тіней та відблисків, що важливо для людей з контузіями та порушеннями зору.

Але найважливішим є адаптація навчального виробничого середовища, тобто майстерень, під конкретні профілі навчання, оскільки фізична безпека у ЗПО не закінчується на пандусі — вона продовжується за робочим столом, верстатом або плитою.

- Напрямок «Громадське харчування» (Кухар, кондитер):

Як адаптувати простір для навчання

Облаштування робочої зони та поверхонь

Регульована висота стільниць

Облаштування мінімум одного місця з можливістю регулювання для роботи сидячи або під різний зріст.

Використання індукційних плит

Забезпечення безпеки через плити, що не нагрівають поверхню навколо посуду.

Контрастне маркування гарячих зон

Візуальне виділення небезпечних ділянок для осіб з порушеннями зору або розсіяною увагою.

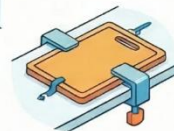

Спеціалізований інвентар та безпека

Ергономічні ножі

Застосування інструментів з ручками, що адаптовані під особливості хвату та моторики.

Фіксатори для обробних дошок

Важливе рішення для стабілізації робочої поверхні при роботі однією рукою.

Фізична безпека в закладах освіти має виходити за межі архітектурної доступності (пандусів) і впроваджуватися безпосередньо на робочих місцях. Цей посібник фокусується на адаптації професійної кухні для студентів з порушеннями моторики, зору або уваги.

- Напрямок «Легка промисловість» (Швачка, кравець):

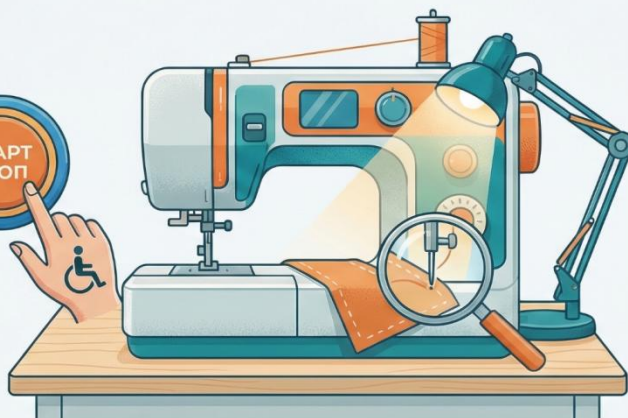
Адаптація швейної майстерні: Інклюзивність та безпека

Керування та доступність

Заміна ножного керування

Встановлення кнопки «старт/стоп» на машині для осіб із порушеннями сопелненнями опорно-рухового апарату.

Освітлення та безпека праці

Локальні джерела світла

Додаткове освітлення на кожному місці мінімізує зорову втому та ризик травм.

- Напрямок «Металообробка та будівництво» (Зварювальник, слюсар, муляр):

АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ МАЙСТЕРЕНЬ: БЕЗПЕКА ТА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ

Спеціальні адаптації для майбутніх зварювальників та будівельників, що включають візуальне маркування, сенсорні технології та ергономічне обладнання.

БЕЗПЕКА ТА СЕНСОРНИЙ КОМФОРТ

Чітке маркування евакуаційних шляхів

Розмежування проходів яскравою стрічкою на підлозі для орієнтації у стані паніки.

Активний захист від виробничого шуму

Використання навушників, що відсікають різкі звуки, але дозволяють чути голос майстра.

ТЕХНІЧНЕ ОСНАЩЕННЯ ТА ДОСТУПНІСТЬ

Перехід на легкі інверторні апарати

Використання сучасного обладнання, що значно легше за традиційні трансформатори.

Адаптація для фізичних обмежень

Полегшене обладнання критично важливе для учнів, яким заборонено підіймати велику вагу.

ІV. ІНФОРМАЦІЙНА (ЦИФРОВА) БЕЗПЕКА ТА ЦИФРОВА ГІГІЄНА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

У сучасних умовах цифровізація професійної освіти є не лише вимогою часу, а й необхідністю для забезпечення безперервності освітнього процесу. Проте перехід у цифровий простір має нові виклики, які потребують системного підходу до захисту інформації та формування культури безпечної поведінки в мережі. Цифрова безпека та медіаграмотність в умовах війни — це не просто захист гаджета, а інформаційний фронт. Для учасників освітнього процесу з ООП та ВПО ризики в інтернет-просторі подвоюються через вищий рівень психологічної вразливості та маніпуляцій з боку ворога.

Цифровізація освітнього процесу в ЗПО (використання платформ дистанційного навчання, електронних журналів, інтерактивних дошок) вимагає формування високого рівня цифрової культури. У закладі освіти цифрова

безпека має бути доступною та зрозумілою для кожного, незалежно від стартових можливостей.

4.1. Захист персональних даних та цифрова гігієна: засади безпечної взаємодії

Учасники освітнього процесу (особливо з когнітивними або ментальними порушеннями, а також підлітки у стані стресу) часто стають легкими мішенями для кіберзлочинців.

- **Приватність особистої інформації:** необхідно навчати молодь правилу «цифрового сліду». Не можна публікувати у відкритому доступі фото документів (студентських квитків, паспортів), геолокацію гуртожитків або ЗПО, фотографії майстерень чи військової техніки поруч із закладом, геолокацію знаходження під час тривоги тощо.
- **Надійні паролі та двофакторна автентифікація (2FA):** впровадження обов'язкового правила захисту всіх навчальних акаунтів (Google Classroom, Human School тощо). Пароль має бути складним, але доступним для запам'ятовування (наприклад, використання кодових фраз).
- **Культура «чистого екрана»:** навички блокування гаджетів під час виходу з кабінету чи майстерні та регулярне очищення кешу на спільних комп'ютерах закладу.

4.2. Медіаграмотність та протидія дезінформації

Ворог активно використовує ІПСО (інформаційно-психологічні операції) для дестабілізації підлітків та ветеранів.

- **Алгоритм перевірки інформації (фактчекінг):** навчання базовому правилу трьох запитань до будь-якої новини:
  - **Хто автор?** Перевірка надійності джерела (офіційні медіа, державні органи чи анонімні ресурси).
  - **Яка дата?** Часто старі новини видаються за актуальні для створення паніки.
  - **Чи підтверджено це в інших джерелах?** Порівняння інформації з офіційними повідомленнями.

Розпізнавання фейків про мобілізацію, гуманітарну допомогу та виплати: шахраї та ворожі боти часто спекулюють на темах допомоги ВПО, виплат

постраждалим від війни або пільг для осіб з інвалідністю. Студенти мають чітко знати офіційні державні сайти (.gov.ua), де інформація є правдивою.

- **Адаптація контенту для сприйняття:** для студентів із порушеннями зору, слуху чи інтелектуального розвитку правила медіаграмотності мають подаватися у вигляді чітких, візуалізованих інфографік, коротких відеороликів із субтитрами або за допомогою інструментів «Легкого читання» (Easy-to-read).

При спілкуванні в месенджерах (Telegram, Viber) та соціальних мережах необхідно дотримуватися чітких меж безпеки:

- **Протидія фішингу:** проводити роз'яснення для всіх учасників освітнього процесу щодо небезпеки переходу за сумнівними посиланнями (наприклад, «пройди тест і виграй ноутбук», «отримай 6000 грн допомоги»).

- **Кібербулінг та тролінг:** створення правил етичного онлайн-спілкування в групах закладу освіти. Студенти мають знати, як діяти, якщо вони стикаються з хейтом, шантажем або цькуванням у мережі. Алгоритм наступний: *ігноруй* -> *заскринь* -> *заблокуй* -> *повідом майстра або класного керівника/батьків*).

- **Безпечний пошук роботи для випускників:** оскільки ЗПО готує студентів до працевлаштування, окрему увагу слід приділити безпеці на сайтах вакансій. Важливо навчити випускників розпізнавати шахрайські схеми («робота без досвіду за мільйон», вимоги сплатити страховий внесок за інструменти перед початком роботи тощо).

Практична порада для педагога: використовуйте на заняттях інтерактивні симулятори медіаграмотності або короткі онлайн-ігри (наприклад, розроблені спеціально для підлітків). Це дозволяє закріпити навички цифрової гігієни в ігровій формі, що є ідеальним для інклюзивних груп.

4.3. Правила безпечної електронної комунікації в ЗПО

У ЗПО електронна комунікація є основним каналом обміну навчальними матеріалами, звітності та координації, особливо в умовах дистанційного навчання. Проте цей канал найчастіше використовується зловмисниками для здійснення кібератак, викрадення інтелектуальної власності або фінансового шахрайства. Формування стійких навичок розпізнавання цифрових загроз є обов'язковою частиною професійної підготовки сучасного робітника. Для захисту освітнього простору адміністрація та педагоги мають впровадити обов'язкові протоколи взаємодії:

- **Верифікація каналів зв'язку:** Усі офіційні оголошення закладу освіти (щодо стипендій, розкладу, практик, безпекових заходів) мають публікуватися **виключно** на затверджених платформах (наприклад, *Human School*, офіційний сайт ЗПО, закриті верифіковані чати груп). Педагоги повинні інформувати студентів: *«Будь-яка інформація про гроші, пільги чи зміни в навчанні в приватних повідомленнях від незнайомих — потенційний фейк»*.

- **Правило «паузи» перед дією:** Студентам з когнітивними порушеннями або підвищеною тривожністю важливо прищепити навичку: перед тим, як перейти за будь-яким посиланням чи ввести свої дані, зробити скріншот і показати його класному керівнику, майстру або батькам.

- **Адаптація правил безпеки (Easy-to-read):** Правила протидії шахрайству не повинні бути викладені довгою юридичною мовою. Їх варто трансформувати у прості візуальні пам'ятки. Наприклад:

СТОП-ШАХРАЙ: Твій алгоритм безпеки в інтернеті

Важливий акцент для методиста ЗПО: в інклюзивному середовищі безпека електронної комунікації — це спільна відповідальність. Педагогам рекомендується регулярно проводити п'ятихвилинки цифрової гігієни перед початком занять, розбираючи реальні кейси сучасного шахрайства, щоб сформувати у студентів колективний імунітет до кіберзагроз.

4.4. Безпека в освітніх чатах та месенджерах

Усі учасники освітнього процесу, особливо студенти з ООП та їхні батьки, мають право на приватність. Деякі медичні чи психологічні нюанси не повинні ставати публічними.

- **Приватність чутливих даних:** обговорення індивідуальної програми розвитку (ІПР), висновків ІРЦ, медичних довідок чи специфіки поведінки студента має відбуватися **виключно в особистих повідомленнях**. Загальний чат — тільки для організаційних питань.
- **Контроль доступу:** посилання на чат не повинно бути у відкритому доступі. Вхід лише за запрошенням або після підтвердження адміністратором (педагогом).
- **Заборона на поширення медіавмісту:** слід чітко встановити правило: фото чи відео з учасниками чату (особливо студентами) заборонено пересилати за межі цього каналу комунікації.

Безпека в інклюзії — це також безпека від ізоляції. Якщо студент або його батьки через певні порушення не можуть сприйняти інформацію, вони опиняються за межами освітнього простору.

- **Альтернативні формати:** важливі оголошення варто дублювати. *Наприклад, текстове повідомлення + аудіоповідомлення (для людей з порушеннями зору або дислексією).*
- **Опис зображень (Alt-текст):** якщо ви надсилаєте графік, розклад чи інфографіку, коротко опишіть текстом, що на ній зображено.
- **Чистота тексту:** уникайте зловживання емодзі, стікерами або капслоком (ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ). Програми екранного доступу (скрінрідери), якими користуються незрячі, зчитують кожен смайлик як слово, що перетворює текст на суцільний шум.

Студенти з ООП іноді можуть гостріше реагувати на текстові повідомлення через неможливість зчитувати міміку, емоції чи інтонацію автора. Тому повинні бути:

- **чіткі правила чату групи:** створіть та закріпіть угоду про правила спілкування у верхній частині чату;
- **попередження кібербулінгу:** будь-які прояви агресії, висміювання помилок, некоректні питання щодо здоров'я чи розвитку членів групи мають негайно припинятися педагогом;
- **профілактика флуду:** забагато повідомлень «ні про що» викликають тривожність і ускладнюють пошук важливої інформації для людей, яким важко концентрувати увагу.

Пам'ятка: Правила нашого чату

Взаємодія та Конфіденційність

Повага та підтримка понад усе
Будь-яка критика чи неповага призводять до обмеження можливості писати в чат.

Сувора конфіденційність
Забороно пересилати фото, відео чи особисті історії стороннім особам.

Ефективність та Кордони

Груповий чат ❌

Приватні ✅

Особисте – в приватні повідомлення
Обговорення самопочуття, оцінок чи індивідуальних планів проводиться лише в особистій переписці.

8:00

19:00

Це приклад занадто довгого тексту, якого слід уникати.

Лаконічність та часові межі
Пишіть чітко з 8:00 до 19:00, уникаючи довгих текстів та зайвих смайликів.

Швидкий довідник:

Формат та час повідомлень

Робочий час: з 8:00 до 19:00 (крім екстрених випадків)

Формат тексту: Словесно, чітко, мінімуму смайликів

Валлий оголошення: Дублюються голосовими повідомленнями за потреби

ВИСНОВОК

Удосконалення системи професійної освіти в Україні в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення вимагає кардинального переосмислення підходів до організації освітнього інклюзивного простору. Проведене дослідження та узагальнення практичного досвіду дозволяють констатувати, що формування безпечного інклюзивного середовища в ЗПО є багатограним процесом, який поєднує нормативно-правове підґрунтя, впровадження мови гідності, забезпечення архітектурної доступності та дотримання цифрової гігієни.

Головні результати та практичні орієнтири для ЗПО полягають у такому:

1. Правова та термінологічна легітимізація. Сучасна безбар'єрність у ЗПО базується на чіткій нормативній базі, що гармонізована з європейськими стандартами. Першочерговим кроком до психологічної безпеки в колективі є безумовне впровадження «мови гідності» як у щоденній комунікації, так і в діловій документації. Відмова від стигматизуючих маркерів і радянських штампів утворює фундамент людиноцентричного підходу.

2. Трирівневий захист та універсальний дизайн. Фізична безпека студентів з ООП, ВПО та ветеранів безпосередньо залежить від адаптації інфраструктури. Модернізація захисних споруд (укриттів), усунення архітектурних бар'єрів (навіть мінімальних порогів) та ергономічне зонування навчальних майстерень (для кухарів, кравців, будівельників, зварювальників тощо) є обов'язковою умовою для відновлення професійної підготовки. Стандартні безпекові протоколи мають бути інклюзивними й передбачати персональний супровід та дубльовані системи сповіщення.

3. Інформаційна інклюзія та цифрова гігієна. В умовах змішаного й дистанційного навчання інформаційна безпека стає невіддільною частиною захисту вразливих категорій студентів. Захист персональних даних, розвиток критичного мислення та протидія ІПСО мінімізують ризики кібершахрайства та ворожих маніпуляцій. Водночас цифрова безбар'єрність вимагає від педагогів адаптації контенту — використання інструментів «Легкого читання», субтитрування та дотримання правил інклюзивного етикету в освітніх чатах.

Таким чином, створення безпечного інклюзивного простору в ЗПО — це не формальне виконання ліцензійних умов, а стратегічна інвестиція у збереження людського капіталу. Перетворення закладів освіти на безбар'єрні «території можливостей» забезпечить кожному учаснику освітнього процесу умови для розвитку трудового потенціалу та активної участі у відбудові України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідник безбар'єрності — Гід з коректного спілкування, створений за ініціативою першої леді Олени Зеленської. Містить норми безбар'єрної мови та Person-First Language. URL: <https://bf.in.ua/>
2. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року — Офіційний документ на порталі Кабінету Міністрів України, що визначає напрямки фізичної, інформаційної та освітньої безбар'єрності. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/proshvalennya-nacionalnoyi-strategiyi-iz-stvorennya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-na-period-do-2030-roku-t140421>
3. ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» — Державні будівельні норми Мінрегіону України щодо архітектурної доступності, обов'язкові для облаштування освітніх закладів та укріттів. URL: <https://e-construction.gov.ua/>
4. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану. URL: <https://mon.gov.ua/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. №1288 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1288-2021-%D0%BF#Text>
6. Державна служба якості освіти України. Абетка для директора: рекомендації щодо розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти (розділ «Безпечне та інклюзивне освітнє середовище»). URL: <https://sqe.gov.ua/>
7. Стандарт державної мови «Термінологія безбар'єрності» — Національна комісія зі стандартів державної мови. Офіційні норми вживання людиноцентричної лексики в публічній сфері. URL: <https://mova.gov.ua/>
8. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки (SPRAVDI). Рекомендації та практичні кейси з медіаграмотності, протидії дезінформації та фейкам в умовах війни. URL: <https://spravdi.gov.ua/>
9. Кіберполіція України. Рекомендації для громадян щодо інформаційної гігієни, захисту персональних даних та протидії онлайн-шахрайству (проекти «BRAMA» та правила протидії фішингу). URL: <https://cyberpolice.gov.ua/>
10. Громадська організація «Безбар'єрність». Практичні кейси та посібники з працевлаштування та адаптації робочих місць для ветеранів із мінно-вибуховими травмами та осіб з інвалідністю. URL: <https://baryernist.org/>

ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ (частина I)

Головний редактор:

Заступник головного редактора:

Редактор:

Технічний редактор:

Члени редакції:

Тетяна РУСЛАНОВА

Юлія ДАВИДОВА

Ольга ГОРСНКОВА

Олена ЯКОВЕНКО

Зінаїда НАЗАРЕЦЬ,

Владлена ДРОБНА

Науково-методичний центр професійно-технічної освіти у Харківській області
61121 м.Харків, вул. Владислава Зубенка, 37, 4 поверх
Тел.: (0572) 69-32-79

E-mail: pr.nmc@ptukh.org.ua

<https://www.facebook.com/groups/162399237723984/>

